

Arap Baharı İslami Devrim Değil

Administrator tarafından yazıldı

Cuma, 15 Haziran 2012 07:51 - Son Güncelleme Cuma, 15 Haziran 2012 07:53

Arap Baharı İslami Devrim Değil

Fransız İslamolog ve siyaset bilimci yazar Olivier Roy'un 'Arap Baharı' hakkında yazdığı 'İslami Bir Devrim Değil' başlıklı çarpıcı makalesi Ortadoğu'da yaşanan bu gelişmelerle kendinden geçen İslamcı düşünürlerin içler acısı halini anlamamıza yardımcı oluyor.

Roy, Arap Baharı isyanlarının laiklik istemese de laik bir hareket olduğunu savunduğu yazıda, göstericilerin İslami sloganlar atmaması ve İslami taleplerde bulunmamasını 'İslami devlet ütopyası'nın son bulmasına bağlıyor.

Yazarın dikkat çektiği bir diğer konu da İslamcılarının burjuvalaşması, demokratik sistemlere entegre olması ve alternatif bir ekonomik modeli savunmamaları. Bütün bunların yanı sıra yazar 'yine de İslamla işimiz henüz bitmedi' diye ekliyor.

İşte Oliver Roy'un makalesi:

İSLAMİ BİR DEVRİM DEĞİL

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki halk ayaklanmaları 30 yıllık eski bir model kullanılarak yorumlandı: 1979 İran İslam Devrimi. Köşe yazarları; Müslüman Kardeşler ve yerel muadilleri gibi İslamcı grupların hareketin liderliğine geçeceğini veya iktidarı almak için hazır beklediklerini sanıyordu. Müslüman Kardeşler'in tutukluğu yorumcuları afallattı: İslamcılara ne olmuştu?

Arap Baharı İslami Devrim Değil

Administrator tarafından yazıldı

Cuma, 15 Haziran 2012 07:51 - Son Güncelleme Cuma, 15 Haziran 2012 07:53

Ayaklanmalara katılanlara bakınca İslamcılık-sonrası bir kuşakla karşı karşıya olduğumuz açıktı. 1970'ler ve 1980'lerin büyük devrimci hareketleri bu kuşak açısından ana-babalarının zamanında olmuş geçmiş olaylar. Bu yeni kuşağın üyeleri ideolojiyle ilgilenmiyor: Sloganları pratik ve somut ? ?Erhal!? veya ?Çek git!?. Cezayir'de 1980'lerdeki öncüllerinden farklı olarak İslam'a dönük bir çağrılar yok; yozlaşmış diktatörleri reddediyor ve demokrasi istiyorlar. Bu, göstericilerin laik olduğu anlamına gelmiyor, fakat laik bir politik alanda hareket ediyorlar ve İslam'ı daha iyi bir dünya yaratma yetisine sahip bir ideoloji olarak görmüyorlar.

Aynı şey diğer ideolojiler için de geçerli: Göstericiler milliyetçi (kullandıkları bayraklara bakın), ama milliyetçiliği savunmuyorlar. Özellikle dikkat çeken bir nokta da komplo teorilerinin terk edilmiş olması. Arap dünyasındaki bütün sefaletin sorumlusu Amerika ve İsrail (veya Tunus örneğinde Fransa) olarak görülüyor. Tunus'taki olayların Mısır ve Yemen'e sıçrayarak halkın sokaklara dökülmesine yol açması ?Arap dünyası'nın politik bir gerçeklik olduğunu gösteriyor, ancak Pan-Arabist sloganlar büyük ölçüde terk edilmiş durumda.

Bu kuşak çoğulcu, kuşkusuz bunun nedeni aynı zamanda bireyselci olmaları. Sosyolojik çalışmalar bu kuşağın eski kuşaklara göre daha iyi eğitilmiş ve daha fazla bilgi sahibi olduğunu, siyasî partilerin aracılığı olmadan ?ki bu zaten yasak- bireylerin irtibata geçmesine olanak veren iletişim yöntemlerine genellikle erişimleri olduğunu gösteriyor. Bu gençler İslamî rejimlerin diktatörlüklere dönüştüğünü biliyor; ne İran'a hayranlar ne de Suudi Arabistan'a. Gerçekte, Mısır'da gösteri yapanlar, 2009'da Mahmud Ahmedinecad'a karşı İran'da sokağa dökülenlerle tam da aynı türden insanlar. (Tahran'daki rejim propaganda amacıyla Mısır'daki muhalefete desteğini ilan etti, ancak bunun Hüsnü Mübarek'le hesapları eşitlemeden öte pek bir anlamı yoktu.) Ayaklananların çoğu dinî inanca sahip insanlar, ancak inançlarını politik taleplerinden ayrı tutuyorlar. Bu anlamda hareket ?laik.? Dinî inanç kişisel bir konu olarak görülüyor.

İnsanlar her şeyden çok haysiyet ve ?saygı? için gösteri yaptı. Cezayir'de 1990'ların sonlarında ortaya çıkan ?saygı? sözcüğü bir parola haline geldi. Talep ettikleri şeyler evrensel değerler. Öte yandan, talep edilen demokrasi ?yabancı-dışarıdan? değil; Bush yönetiminin 2003'te Irak'ta tesis etme girişiminde bulunduğu demokrasiden farkı da burada yatıyor. O girişim işe yaramadı çünkü askerî bir müdahale ile özdeşleştirildi ve siyasî meşruiyeti yoktu. Paradoksal biçimde bugün tamamen yerel ve meşru bir demokrasi talebinin ifade edilmesine olanak sağlayan şey ABD'nin Ortadoğu'daki etkisinin Obama yönetiminin faydacılığı ile beraber sönmekte olması.

Bütün bunlarla beraber, isyanla devrim aynı şey değil. Yeni halk hareketinin liderleri, yapılanması ve siyasî partilerinin olmayışı bu eski diktatörlüklerde demokrasiyi tesis etmeyi

zorlaştıracak. Washington'ın 2003'te Irak'ta olacağını sandığı gibi eski rejimlerin çöküşünün otomatik olarak liberal demokrasilerin kurulmasına yol açması olası görünmüyor.

Peki, İslam'ı toplumun bütün sorunlarını çözmeye muktedir gören İslamcılara ne oldu? Ortadan yok olmadılar, ama değiştiler. Bunların en radikal olanları uluslararası cihadı sürdürmek için yollara düştü; Pakistan'da El Kaide ile beraber çöldeler veya Londra'nın kenar mahallelerindeler. Bunların toplumsal veya siyasî bir tabanı yok. Gerçekte, küresel cihad sosyal hareketlerden ve ulusal mücadelelerden tamamen kopuk durumda. El Kaide'nin kendisini, küresel Müslüman ümmetin Batı'nın baskısına karşı mücadelesinin önderi olarak göstermeye çalışması başarıya ulaşmadı. El Kaide, aileleri ve cemaatleri ile bütün ilişkilerini kesen köksüz gençleri örgütlüyor. Müslüman toplumlar içinde siyasî yapılar örgütlemekle hiç uğraşmadı ve 'eylemin propagandası' mantığına saplanıp kaldı.

El Kaide faaliyetlerini Batı'da yoğunlaştırdığı veya diğer yerlerde 'Batılı' hedeflere yöneldiği için, bu coğrafyadaki gerçek etkisi sifıra yakın. Dolayısıyla Arap dünyasında son 30 yıldır süren yeniden-İslamleşmeyi siyasî radikalizmle ilişkilendirmek hata olur. Arap toplumları 30 veya 40 yıl öncesine kıyasla görünür biçimde daha İslamî ise, yaşanan gösterilerde İslamcı sloganların yokluğunu nasıl açıklayabiliriz? İslamlaşmanın paradoksu bu sürecin İslam'ı apolitikleştirmiş olması. Sosyal ve kültürel yeniden-İslamleşme (başörtüsü ve peçe giyilmesi, cami sayısındaki artış, vaizlerin ve Müslüman televizyon kanallarının çoğalması) militan İslamcılarının müdahalesi olmadan gerçekleşti ve aslında kimsenin tekeline olmayan bir 'dinî piyasa' yarattı. Kısacası, İslamcılar kamusal alanda dinin ifade ve temsil edilmesi konusunda 1980'lerde sahip oldukları egemenliği kaybettiler.

Arap dünyasındaki diktatörlükler genelde, Tunus hariç, çok görünür olan fakat siyasî olmayan, aslen halkın ahlakını denetleme takıntısı içindeki muhafazakâr bir İslam'ı kayırdılar. (Örneğin, başörtüsü sıradanlaştı.) Bu durum, sosyal hareketler geliştirmekten ziyade bireylerin yeniden İslamlaşmasını vurgulayan 'Selefizm' ile iç içe geçti. Batı'nın yeniden İslamlaşmanın büyük yeşil dalgası olarak algıladığı şey aslında İslam'ın önemsizleştirilmesinden öte bir şey değildi: hazır yemekten kadın modasına kadar her şey İslamîleşti. Öte yandan dinin gereklerini yerine getirme yolları bireyselleşti. Artık insanlar kendi inancını kendisine göre yaratıyor, Mısırlı Amr Khaled gibi kendini gerçekleştirmekten bahseden vaizleri arıyor ve İslamî devlet ütopyasına ilgi terk ediliyor. Selefistler dinî değerlerin korunmasına yoğunlaşıyor ve siyasî bir programları yok. Ayrıca popülerliğini kaybettiği düşünülen diğer dinî akımlar, örneğin Sufizm, tekrar yeşeriyor. İnançların çeşitlenmesi şeklindeki bu eğilim İslam'ın sınırlarını da aşıyor; örneğin Cezayir ve İran'da Hıristiyanlığa geçiş dalgaları yaşandı.

Diktatörlüklerin dinî fanatizme karşı laikliği savunduğunu sanmak da hata olur. Tunus hariç

Arap Baharı İslami Devrim Değil

Administrator tarafından yazıldı

Cuma, 15 Haziran 2012 07:51 - Son Güncelleme Cuma, 15 Haziran 2012 07:53

---

olmak üzere, Arap dünyasındaki otoriter rejimler toplumlarını laikleştirmediler. Aksine, siyasî iktidarın doğasını tartışmaksızın şeriat yasalarının uygulanmasını isteyen, yeniden-İslamlaşmanın yeni köktenci bir biçimine uyum sağladılar. Her yerde katı muhafazakâr bir teoloji üstünde temellenmiş resmî Müslüman kurumları devlet tarafından sistemin parçası haline getirildi. Bu öylesine etkili oldu ki, Kahire'deki al-Azhar üniversitesinde eğitilen geleneksel vaizlerin artık günün toplumsal veya siyasî konuları hakkında söyleyecek sözü kalmadı. Bunların, inançlarını daha açık bir dünyada yaşamak isteyen genç kuşaklara sunacakları bir şey yok.

Bu gelişmeler, Mısır'da Müslüman Kardeşler ve Tunus'taki al-Nahda'nın (Rönesans partisi?) değişen yüzünde örneklendiği üzere, İslamcı politik akımları da etkiledi. Müslüman Kardeşler hem başarı gibi görünen olaylar (İran İslam devrimi) hem de yenilgilerin (diğer yerlerde yaşadıkları baskılar) etkisiyle değişti. Al-Nahda'nın kurucusu Rachid Ghannouchi gibi eski tüfekler de, yeni kuşak militanlar da dersler çıkardılar. Devrimin ardından iktidarı alma çabasının ya iç savaş ya da diktatörlüğe yol açtığını anladılar. Baskıya karşı mücadelelerinde farklı siyasî güçler ve oluşumlarla temas ettiler. Kendi toplumlarını iyi tanıdıkları için ideolojilerin etkisinin az olduğunu farkındaydılar. Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti'nin demokrasi, seçim başarısı, ekonomik kalkınma ve ulusal bağımsızlık ile İslamî olmasa da en azından "otantik" değerlerin savunusunu uzlaştırmayı başardığı Türkiye'den de dersler çıkardılar.

Hepsinden önemlisi, Müslüman Kardeşler artık alternatif bir ekonomik ve toplumsal model savunmuyor. Kardeşler, ahlakî konularda muhafazakâr ve ekonomide liberal hale geldi. Bakış açılarındaki en çarpıcı değişimin bu olduğuna şüphe yok, çünkü 1980'lerde İslamcılar ezilen sınıfların çıkarlarını savunduklarını iddia ediyor, ekonomide devlet mülkiyetini ve servetin yeniden dağılımını savunuyorlardı. Bugün Müslüman Kardeşler Mübarek'in tarım karşı-reformlarını destekliyor ki bu uygulama, toprak sahiplerinin fiyatları arttırma ve kiracı çiftçileri işten çıkarma hakkını iade etti. Bu dönüşüm o raddeye ulaştı ki, İslamcılar artık Nil Deltası'ndaki toplumsal hareketlerde hiç yer almıyor, burada özellikle sendikal militanlık ve "sol" yeniden yükselişte.

Öte yandan, İslamcıların burjuvalaşması aynı zamanda demokrasi için de önemli bir kazanım oldu çünkü bu, onları uzlaşmaya ve diğer siyasî güçlerle ittifak kurmaya itiyor. Dolayısıyla diktatörlüklerin İslamcılığa karşı en etkin korunma yolu olup olmadığını tartışmanın anlamı kalmadı; İslamcılar demokratik oyunun aktörleri haline geldiler. Kamu ahlakı üzerinde denetim kurmaya kalkmaları doğaldır, ancak ellerinin altında İran'daki gibi baskıcı bir aygıt veya Suudi modeli bir din polisi yokken, sadece demokratik seçim talebinin ötesine geçen özgürlük taleplerini içlerine sindirmek zorundalar. Kısacası, İslamcılar ya kendilerini Selefist gelenekle özdeşleştirecek ve İslam'ın modernlikteki yerini yeniden kurgulama çabasından vazgeçecekler ya da din ile siyasetin ilişkisi hakkındaki anlayışlarını yeni baştan düşünmek zorunda kalacaklar.

Mısır'da isyan büyük ölçüde apolitik kaldığı sürece Müslüman Kardeşler gelişmelerde merkezî bir rol oynayacak. Şu anda olanlar hâlâ sadece protesto siyaseti, yeni türden bir rejimin şafağı değil. Ayrıca Arap toplumları bir şekilde muhafazakâr kalmayı sürdürüyor. Ekonomik liberalleşme döneminde gelişen orta sınıflar istikrar istiyor. Her şeyden çok diktatörlüğün vahşiliğini protesto ediyorlar. Bu noktada, Mısır ile Tunus arasında bir karşılaştırma aydınlatıcı olabilir. Tunus'ta geniş Ben Ali aşireti yalnızca iktidarı değil serveti de paylaşmayı reddederek bütün potansiyel müttefiklerini zayıflattı. İş dünyası iktidardaki aile tarafından söğüşlendi ve ordu hem siyasî hem malî açıdan marjinalleşti. Tunus ordusu yoksuldu ve bu yüzden kendisine daha fazla bütçe ayıracak demokratik bir rejimin ilerlemesinde çıkarı vardı.

Mısır'da ise rejimin çok daha geniş bir toplumsal tabanı vardı ve ordu sadece siyasî iktidarın değil ekonominin idaresinin de ayakta tutulmasında rol sahibiydi ve bunun faydalarını görüyordu. Bu açıdan Mısır Arap dünyasında tipiktir. Dolayısıyla bölgedeki demokratik hareketler, derin kökleri olan işbirlikçilik ve yandaşlıkla uğraşmak zorundadır. Demokrasi talebi; ordu, aşiretler ve siyasi elit içindeki karmaşık sadakat ve aidiyet düzenlemelerinin üstesinden gelebilir mi? Rejimler eski ittifaklardan (Ürdün'de Bedeviler veya Yemen'de aşiretler) ne ölçüde faydalanabilecek? Öte yandan, bu tür grupların kendileri demokratik değişim hareketinin aktörleri haline gelebilir mi? Din bu yeni duruma nasıl uyum sağlayacak?

Değişim sürecinin uzun ve kaotik olacağından kuşku yok, ancak kesin olan bir şey var: Arap-Müslüman istisnacılığı devri kapandı. Yaşanan olaylar, uzun süredir gelişmekte olduğu halde, Batı'nın Ortadoğu'ya çarpık bakış açısı yüzünden görünür olamayan köklü dönüşümlere işaret ediyor. Mısır ve Tunus'taki olaylar buralardaki halkların kendi tarihlerinden ders çıkardığını gösteriyor. İslam ile işimiz bitmedi, orası kesin, tıpkı liberal demokrasinin tarihin sonu? olmadığı gibi. Ancak en azından, İslam'ı bugün artık kendi içine kapalı olmayan (eskiden de öyle olduğu kuşkuludur zaten) bir Arap-Müslüman? kültürü ile ilişki içinde düşünmeyi öğrenmek zorundayız.

Oliver Roy